

Nel van der Kroef vertelt

De historie van Gouda, verteld door mensen die het verleden zelf beleefd hebben en meegebouwd hebben aan de ontwikkeling van de stad. Dat is de essentie van een serie interviews onder de titel Gouwe Verhalen.

34

Tidings 2012

Peter van Eijkelenburg

‘Ik zie de indeling van mijn geboortehuis aan de Vorstmanstraat, nummer 35, nog zo voor me. Achter de voordeur had je een kleine gang met daarin de alkoof. Daar sliepen mijn ouders. Onder de alkoof lag altijd een grote zak aardappelen. Vanuit de gang kon je de voorkamer in, maar daar kwamen wij nooit. We noemden dat de pronk-kamer. Die diende echt alleen maar om te laten zien wat voor meubels we hadden. Daarachter was de binnenkamer. Die was voor verjaardagen en voor de kerst. Aan de achterkant van het huis was de keuken, en daar woonde ons gezin met vier kinderen. Achter de keuken was een plaatsje, met de buiten-wc. Later heeft mijn vader dat plaatsje overdekt. Zo werd het een soort serre, en was de wc toch ineens weer binnen.

Korte Akkeren was een gezellige buurt, erg kindvriendelijk ook. Iedereen kende elkaar en trok met elkaar op. Als je ergens naar toe ging, werd je op straat altijd aangesproken. Maar als klein kind mochten we niet verder weg dan onze eigen straat. Toch heb ik veel plezier gehad in mijn jeugd, al had je niet veel. Er waren nog geen auto's, je zag alleen paardenkarren en de sleperswagen van Van Gend en Loos. Als die door onze straat kwam, gingen we daar achteraan hangen. De koetsier probeerde ons dan te verjagen door met zijn zweep achterover te slaan, maar die zweep was gelukkig net te kort.

Aan het eind van de Vorstmanstraat had je de boerderij van Hanswijk. Daar liepen nog koeien, in mijn jeugd. In de hooiberg van die boerderij sliep Jan de Ketellapper, die overdag langs de deuren ging met zijn potten en pan-

Nel van der Kroeff-Vermeulen (1917)

‘Om te pesten blijf ik nog een poosje’

nen. Je had Gekke Bertus en Gekke Adriaan. Die laatste zat 's avonds op straat soms met een lantaarn door een rode zakdoek te schijnen. Daarvoor waren wij kinderen bang als de dood. Bertus liep vaak zomaar te schelden op straat. De fabrieken gebruikten hem overal voor, en de werknemers daar namen hem dan altijd in de maling. Jansie Schaap was ook zo'n bekende figuur. Een grote flinke vrouw, die niet helemaal goed bij haar hoofd was en bij haar moeder woonde. Zij werd vaak voor de gek gehouden op straat. Die mensen waren niet zoals een ander, maar hadden volgens mij goed in de gaten dat ze belazerd werden. Dat was niet leuk.

De meeste bewoners van Korte Akkeren werkten in de buurt. Op de Garensponnerij, in de vele plateelfabrieken, bij scheepswerf Van Vlaanderen, bij melkfabriek De Koperen Kan. Er waren de bekende winkeliers in de buurt: groenteboer Van Mullem, bakker Radder, die aan de deur kwam, slagerij De Wit aan de Prins Hendrikstraat,

De Vorstmanstraat rond 1920 (SAHM)

en kruidenier De Kwaadsteniet aan de Singelstraat. Dat was een heel klein winkeltje, met een vat petroleum in de hoek, en grote zakken met suiker en zout op de vloer. Achter die winkel stookten ze op maandag een ton water. Dan kon je daar voor een paar centen heet water halen voor je was. Maar mijn moeder zette op zondagavond altijd al een grote ketel op het gas, om maandag de was mee te doen.

Kermis

Mijn moeder was Mien de Jong, ook geboren in Gouda. Zij ging al vroeg uit werken bij de Garensponnerij. Later in de huishouding bij gezinnen. En bij café-restaurant Belvédère aan de Markt, bij mevrouw Verkaik. Daar stond zij ook in de spoelkeuken. Als het kermis was op de Markt, moest zij langer werken, want dan was het extra druk. Wij mochten tijdens de kermis altijd één keertje daar naar binnen en kregen dan een glaasje ranja.

Mijn vader was Gijs Vermeulen. Zijn familie kwam oorspronkelijk uit Egmond. Hij was koetsier bij grossierderij Van der Heiden, aan de Boelekade. Ging met paard en wagen bij de winkeliers van Gouda hun kruidenierswaren bezorgen. Als kind vond je dat natuurlijk heel erg interessant, om je vader zo te zien op die kar. Later werkte hij bij de gemeente Gouda, als opperman bij de straatmakers. Daar was hij alle winters zonder werk, vanwege het vorstverlet. Dan moest hij stempelen en kreeg een kleine uitkering. Vandaar dat mijn moeder bleef werken

in de huishouding, want er moest brood op de plank.

Ze zijn op dezelfde dag gestorven. Vader lag in het ziekenhuis en kreeg een gesprongen aorta. Toen mijn moeder dat bericht hoorde, ging ze er meteen met een taxi naar toe. Nog tijdens het ritje in die taxi bleef ze dood, puur van de schrik. En een paar uur later is mijn vader gestorven. Op de begraafplaats aan de Vorstmanstraat zijn ze begraven, met één steen voor hen beiden.

Gymles

Tot mijn veertiende jaar was ik op de Jan Ligthartschool. Geen gezellige school, ik vond er niks aan. Erg streng en de kinderen waren onderling ook niet leuk. Ik was lid van de gymnastiekvereniging Excelsior. En op school kregen we ook gymles. Op een dag zei de juf dat ik maar eens een gymnastiekoefening voor moest doen aan de klas. Ik zei: ik ben geen juf, dat bent u. Een ander kind is dat toen gaan verklappen aan de hoofdmeester, en kreeg ik een enorme draai om de oren van hem.

Nee, altijd een hekel gehad aan die school. Maar je had natuurlijk geen keus, als kind. Wel was er meester Mul, die partij voor mij trok. Dat vergeet ik nooit meer. Hij ging anders om met de kinderen, en werd ook een beetje scheef aangekeken door de onderwijzers daar. Ik was een verlegen kind en klapte snel dicht. Maar meester Mul kon goed met mij overweg. Dat voelde ik gewoon aan.

Toen ik al ver in de vijftig was trof ik hem eens achter de tafel van het stembureau. En hij herkende me nog!

Je had overal slootjes in de wijk. Daar schaatsten we in de winter. Mijn moeder had voor ons bij de lorrenboer, een uitdragerij, oude schaatsjes gevonden. Voor nieuwe was geen

De ouders van Nel van der Kroef, Gijs en Mien Vermeulen (collectie Van der Kroeff)

geld. De grote kaashandel op de Kattensingel organiseerde schaatswedstrijden voor de jeugd. Ik moest mee gaan doen, zei mijn moeder. Want elke deelnemer kreeg van de kaashandel een zak bruine bonen en een zak erwten. Daar was het haar om te doen. Ik won zelf 'n keer een doosje zakdoeken. Mijn broer Zeeg heeft er wel eens blikken treintje gewonnen. Dat treintje kon je met een grote sleutel opdraaien en dan reed het een poosje rond op een cirkelvormige rails.

In die tijd organiseerden wel meer grote Goudse bedrijven sportwedstrijden voor de kinderen, met leuke prijzen. Ik denk dat ze op die manier iets voor de arbeiders wilden doen.

Plazuid

Na de Ligthartschool ben ik meteen naar de Plazuid gegaan, de grote plateelfabriek tussen de Vest en de Raam. Mijn moeder had gezorgd dat ik daar terecht kon. Ze had een personeelsadvertentie gezien. De plateelfabrieken konden altijd jonge meisjes gebruiken. En de Plazuid was het dichtstbij, want we woonden toen inmiddels aan de Mosstraat. Met het veerpontje de Turfsingel over en dan aan de Vest de fabriek in. Je moest oren aan theekopjes zetten bijvoorbeeld, steeds dezelfde handeling. Je kreeg per stuk betaald, of twee gulden vijftig per week.

Dat was een hele overgang ineens, van de Ligthartschool naar de fabriek. Je moest meteen groot zijn. Ik kwam plotseling als jong meisje in de grote mensen-wereld terecht, met vaste patronen. Alleen de vrijdagmiddag was anders. Dan moest ik gaan schoonmaken bij Anthéunis. Dat was de bekende kunstenaar van de Plazuid. Hij had zijn werkplek aan de Raam. Een man met een indrukwekkende baard. Hij was een moeilijke man, heb ik later wel eens gehoord. Tegen mij sprak hij op zo'n middag nog geen drie woorden. Op zijn graf op de begraafplaats aan de Vorstmanstraat heeft een groot standbeeld van hem gestaan.

Later ben ik gaan werken bij een van zijn twee zonen, Anton Anthéunis. Die had een klein plateelfabriekje aan de Karnemelksloot. Dat was voor die tijd een heel eind fietsen, vanuit Korte Akkeren. Daar heb ik twee jaar met

Nel en Gerard van der Kroeff (collectie Van der Kroeff)

plezier gewerkt. Het was er leuk. Er werkten niet meer dan tien mensen ongeveer, dus de sfeer was heel anders dan bij de Plazuid, waar honderden mensen werkten. Anton Anthéunis had echt waardering voor zijn personeel.

Ik heb daar gewerkt tot ik in november 1938 trouwde met Gerard van der Kroef. Grardus, noemde zijn vader hem. Ik had hem leren kennen zoals dat vroeger ging in Gouda, op zaterdagavond op de Kleiweg. We hebben drie jaar verkering gehad voordat we trouwden. Hij kwam uit een katholieke familie, ook in Korte Akkeren. Ik was van huis uit hervormd, maar niet erg kerks opgevoed. En ik was door schoolvriendinnen al in aanraking gekomen met het katholieke geloof. Daardoor werd het huwelijk met Gerard makkelijker. Ik heb aan hetatholicisme altijd houvast gehad, maar mijn ouders hadden toen wel moeite met mijn keuze.

We gingen wonen aan de Jan Philipsweg, nummer 59. In 1939 kwam ons eerste kindje, Dinie. Gerard werkte bij kolenhandel Boon en De Vroedt, aan de Turfsingel, waar nu nog een oliehandel zit voor de pleziervaart. Mijn man bezorgde kolen bij de klanten, met een vrachtautootje. Smerig werk hoor. Ik moest zijn kleren elke dag apart wassen.

Dwargarbeid

Snel na het begin van de oorlog is hij op transport gesteld naar Duitsland en daar aan het werk gezet. Bijna

vijf jaar is hij in Duitsland geweest, vanaf augustus 1940. We hadden geen gelegenheid gehad om ergens onder te duiken, bij familie of kennissen of zo. Gerard moest voor de Duitsers werken in staalfabrieken. Eerst in Bocholt, daarna in Hamburg. Hij verdiende daar redelijk goed. Hij kon een deel van z'n geld naar mij sturen, dus ik had het nog niet zo slecht, met onze eerste dochter Dinie. Hoewel ik haar dus wel zonder haar vader heb opgevoed al die oorlogsjaren. En in de tussentijd werkte ik bij mensen in het huishouding. Aan de Turfmarkt en in het Van Bergen IJzendoornpark, bij de familie Jonker, van de klei-fabriek.

In de staalfabriek in Hamburg stond Gerard een keer op een stelling die in elkaar zakte. Hij heeft zich na die val ziek gemeld en slaagde er in illegaal naar Nederland terug te komen. Midden in de nacht hoorde ik bonken op de voordeur. Het hield maar niet op. Ik ging heel voorzichtig kijken, en daar zat Gerard op de stoep. Hij was met de trein gekomen en had zijn koffer op het station achtergelaten, om niet op te vallen. Die koffer ben ik de andere morgen met de fiets op gaan halen. Gerard was net twee weken bij ons toen er controle aan de deur kwam door de Duitsers. Dus moest hij terug naar Hamburg. Waarschijnlijk aangegeven door Nederlandse ver-raders.

Ik had een kennis die een volkstuin had. Op die manier kreeg ik wel eens extra aardappelen en groenten, naast de spullen die je op de bon kon kopen. En we deelden de kolen met de burens. We kropen soms bij elkaar in huis, zodat we op de winteravonden samen met één kachel toe konden.

Oorlogssyndroom

Pas in juli 1945 kwam Gerard terug, per kolenwagon. Helemaal vervuild, gitzwart van het kolenstof. De kleren die hij aanhad kon ik zo de vuilnisbak in gooien. En ik had natuurlijk weinig andere kleren voor hem. We hadden geen geld meer, en er was nog niet veel te koop.

Hij had een vreselijke tijd gehad in Duitsland. Zo erg dat hij de eerste jaren terug in Nederland er ook nog veel problemen mee had. Jarenlang vertelde hij verhalen over

die oorlogstijd in Duitsland. Tot onze kinderen zeiden: pa, hou er nou eens over op.

Ik was in de oorlog een zelfstandige vrouw geworden, omdat ik er nu eenmaal vijf jaar alleen voorgestaan had. Gerard zei: jij bent een heel andere vrouw dan die ik getrouwd heb. Bovendien had hij een soort oorlogssyndroom volgens mij. Hij stond soms midden in de nacht uit het raam te kijken en hard te schreeuwen. Hij moest erg wennen aan het gewone leven. Toch hebben hij en ik daarna nog heel lang een goed huwelijk gehad, dat bijna zestig jaar geduurd heeft.

Na de oorlog heeft Gerard 34 jaar bij Gouda Vuurvast gewerkt. Na het eerste jaar vroegen ze hem een cursus te gaan volgen, samen met vier collega's. Hij eindigde als beste. Op de lagere school had de bovenmeester al gezegd dat hij naar de hogere school kon. Maar daar was toen geen geld voor. Door zijn goede resultaat met die cursus werd hij chef van de maalderij bij Gouda Vuurvast. Hij was bescheiden als afdelingschef en werkte dus zelf hard mee. Hij wilde niks meer zijn dan de andere werknemers. Zwaar, smerig en stoffig werk. Die fijne cementpoeder drong overal in.

Postduiven

In zijn vrije tijd heeft Gerard 55 jaar in de postduiven gezeten. Secretaris en tegelijk penningmeester van postduivenvereniging De Luchtboode. Hij verzorgde ook de uitslagen voor de Goudse Courant. Elke zondagavond bracht hij de vliegresultaten naar de redactie op de Markt. Het duivenhok stond achter ons huis aan de Jan Philipsweg, waar we 28 jaar hebben gewoond. Zelf had Gerard niet heel veel duiven en zeker geen dure, want hij was zuinig op zijn centen. Hij won ook niet veel. Ja, soms een paar gulden. Maar de duivensport was wel zijn ziel en zijn zaligheid, echt zijn grote hobby. Daarom was het zo erg toen hij het niet meer kon volhouden. Een paar keer is hij van het duivenhok naar beneden gevallen. Dat was inmiddels bij ons huis aan de Woudstraat, waar we trouwens ook precies 28 jaar hebben gewoond. Het werk bij het hok werd te gevaarlijk voor hem. Daarna heb ik het een tijd schoongemaakt, tot ook ik dat niet meer

aankon. Met mijn dochter heb ik toen Gerards duiven naar een kippenslachterij op Moordrecht gebracht. Die deden dat er wel even bij.

Onze kinderen hebben het duivenhok afgebroken. Gerard trok het zich heel erg aan. Kon de spanning helemaal niet aan, net zoals hij zijn oorlogservaringen slecht heeft kunnen verwerken. Hij had het aan zijn hart. Drie weken heeft hij in het ziekenhuis gelegen na de sloop van het duivenhok. Een verschrikking. Ook eenmaal thuis ging het slecht. Hij liep te vloeken en te schelden. Dat kwam door de medicijnen. Hij had het zelf niet eens in de gaten. Normaal mocht je van hem nooit schelden, dan kreeg je een scherpe reprimande. Toen hij later hoorde dat hij zelf zo aan het vloeken was geweest, vond hij dat vreselijk. Hij heeft daarna nog zeven jaar geleefd. Ik heb hem die jaren thuis verzorgd. De laatste twee jaar hier in de Bernhardflat, tot 13 juni 1977. Gerard was 83 jaar toen hij stierf.

Operettekoor

In mijn vrije tijd zong ik graag, in het kerkkoor en bij het Gouds Operettekoor, en ik was lid van het Vrouwengilde. Het koor van de Sacramentskerk was natuurlijk actief bij kerkdiensten. Elke zondag om tien uur de hoogmis met drie heren: de pastoor en twee kapelaans. Tegenwoordig mag je blij zijn als je nog één priester kunt krijgen om een mis op te dragen. Ook bij uitvaartdiensten en trouwerijen waren wij present. We stonden altijd bij het orgel, boven in de kerk, aan de achterkant. Na twee hartoperaties kon ik die twee hoge trappen niet meer op. Dus na veertien jaar moest ik stoppen met het kerkkoor. Dat vond ik vreselijk. Later stond het koor beneden, bij het altaar. Toen wilde ik het toch niet meer. Ik sta liever niet op de voorgrond. Daar boven bij het orgel kon niemand mij zien als we zongen, dat vond ik wel zo fijn.

Met het Gouds Operettekoor hadden we elk jaar een optreden in de Schouwburg, met dirigent Kroon, uit Rotterdam. Voor die uitvoeringen maakte ik soms de kostuums. In het operettekoor heb ik een jaar of twaalf gezongen, tot het koor over de kop ging, door geldgebrek.

Elite-club

Het Vrouwengilde, een katholieke club, kwam bijeen bij de zusters op de Statensingel. Later ook op andere adressen. Culturele avonden, met lezingen, dichters, altijd gezellig. Eens in de maand, meestal op dinsdagavond. Soms ook excursies, fabrieken bezoeken bijvoorbeeld. Je had een druk leven met je gezin, dan was een avondje ontspanning wel leuk om je weer op te laden. Op zo'n avond kwamen vaak wel tachtig leden opdagen. Met Sinterklaas en kerst hadden we speciale bijeenkomsten. Mijn schoonmoeder was er al lid van geweest. Het Vrouwengilde was in oorsprong een katholieke vereniging, later mochten ook anderen lid worden. Het was wel een beetje een elite-club. Ik mocht er bij, maar ze keken goed of je netjes gekleed was. Een middenstandersvereniging. Mevrouw Breek, van de modezaak aan de Kleiweg, was lid. En mevrouw Vonk, van de meubelzaak, toen ook op de Kleiweg. En natuurlijk mevrouw Van den Hondel, van de bekende drankzaak.

Doordouwer

Ik ben nu oud, en ik mankeer van alles. Ik heb in mijn leven wel 27 keer in het ziekenhuis gelegen. Ik slik heel veel pillen en de verzorging hier in de Bernhardflat komt elke dag een paar keer kijken of ik er nog wel ben. Maar ik ben altijd een doordouwer geweest en dat ben ik nog. Ik zeg: om te pesten blijf ik nog een poosje."

Nel van der Kroeff op haar balkon aan de Bernhardflat (foto Tidings)

